

۲۲۵۸۳۳۴

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

توحید فائق در معرفت خالق

.....

تألیف

آیت الله محقق سید علی بهبهانی رحمته

تحقیق و توضیح

آیت الله شیخ ماجد کاظمی

ترجمة مؤسسة الدفاع عن مذهب اهل البيت عليهم السلام

انتشارات چتر دانش

سرشناسه	: بهبهانی، سید علی، ۱۲۶۴-۱۳۵۳.
عنوان قراردادی	: التوحید الفائق فی معرفه الخالق شرح
عنوان و نام پدیدآور	: توحید فائق در معرفت خالق تالیف سید علی بهبهانی
	: تحقیق و توضیح ماجد کاظمی
مشخصات نشر	: ترجمه موسسه الدفاع عن المذهب اهل البيت عليهم السلام، تهران چتر دانش ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۲۴ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۵۳۹-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتاب حاضر با عنوان «توحید فائق» توسط انتشارات دارالهدی در سال ۱۳۹۶ فیبا گرفته است.
یادداشت	: کتابنامه به صورت زیر نویس.
عنوان دیگر	: توحید فائق.
موضوع	: توحید * (Unity of God) Tawhid
	: خداشناسی God -- Knowableness
شناسه افزوده	: کاظمی، ماجد، ۱۳۳۷ -
شناسه افزوده	: موسسه الدفاع عن مذهب اهل البيت عليهم السلام
رده بندی کنگره	: BP۲۱۷
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۴۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۶۷۱۱۶۷
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا	

نام کتاب	: توحید فائق در معرفت خالق
ناشر	: چتر دانش
تألیف	: آیت الله محقق سید علی بهبهانی <small>رحمته الله</small>
تحقیق و توضیح	: آیت الله شیخ ماجد کاظمی
نوبت و سال چاپ	: دوم - ۱۴۰۳
شمارگان	: ۵۰۰
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۵۳۹-۲
قیمت	: ۱۱۰۰۰۰ تومان

فروشگاه مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید (از دیربهاشت شمالی)، پلاک ۸۸

تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۹۲۳۲۷ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۰۲۳۵۳

پست الکترونیکی: nashr.chatr@gmail.com

کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

سخن ناشر

رشته حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله یکی از برطرف‌دارترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند.

منابعی که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آن‌ها قرار دارد، در واقع، مجموعه کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان‌که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند.

این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به این ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آن‌ها از یک سو و تناسب آن‌ها با نیاز دانش‌پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسنده، قرار گرفته باشد.

مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثاری همت گمارد که مهم‌ترین دستاورد آن‌ها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه علمی بیش از پیش به منصفه ظهور برساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسئول انتشارات چتر دانش

فهرست

۱	توحید فائق در معرفت خالق.....
۶	معرفی آثار مفاخر خوزستان.....
۹	مقدمه.....
۱۰	سخن آغاز.....
۱۳	سؤال‌هایی درباره توحید الهی.....
۱۵	جواب سؤال اول.....
۱۸	جواب سؤال دوم.....
۲۰	جواب سؤال سوم.....
۲۷	جواب سؤال چهارم.....
۳۴	جواب سؤال پنجم.....
۳۵	جواب سؤال‌های ششم، هفتم و هشتم.....
۴۱	جواب سؤال نهم.....
۴۳	جواب سؤال دهم.....
۴۴	جواب سؤال یازدهم.....
۶۳	جواب سؤال دوازدهم.....
۶۷	جواب سؤال سیزدهم.....

هذا کتابنا ینطق بالحق توحید فائق در معرفت خالق..... ۷۵

- ۷۶..... مقدمه المؤلف.....
- ۷۸..... مرحله اول: در اثبات حادث بودن جهان هستی و بطلان قول به ازلی بودن آن.....
- ۸۷..... مرحله دوم: باید جهان سازنده و مدبری داشته باشد که بالذات واجب باشد.....
- ۸۹..... مرحله سوم: کمال مطلق بودن خداوند متعال و منزّه بودن او از کاستی‌ها.....
- ۹۰..... مرحله چهارم: صفات خداوند متعال عین ذات او هستند، مراد از این سخن نفی کردن صفات و اثبات آثار آن‌ها برای خود ذات است.....
- ۹۲..... توضیح خطبه.....
- مرحله پنجم: در مورد توحید باری تعالی است پس موجودی از موجودات عالم دلالت می‌کند بر اینکه او (خداوند متعال) یکتا و فرد است و دوم و شبیهی ندارد..... ۱۰۲
- ۱۰۵..... پاسخ شبهه ابن کمونه.....
- ۱۰۶..... دلایل دیگری در توحید.....
- ۱۱۰..... مرحله ششم.....
- ۱۱۰..... ادله بطلان اشتراک معنوی میان واجب‌الوجود و ممکن‌الوجود.....
- ۱۱۴..... ادله قائلین به اشتراک معنوی.....
- ۱۱۵..... جواب ادله قائلین به اشتراک معنوی.....
- ۱۱۹..... بحثی در اصالة الماهیه و اصالة الوجود.....
- ۱۲۲..... خاتمه.....

معرفی آثار مفاخر خوزستان^۱

توحید فائق در معرفت خالق به زبان عربی، و به صورت موجز و بلیغ با موضوع خدانشناسی و توحید در ۲۴ صفر سال ۱۳۸۴ ق به پایان رسیده است. اولین بار در خرم‌آباد در ۲۶ صفحه رقعی منتشر شد و چند بار در زمان حیات مؤلف به ضمیمه کتاب‌های دیگری به چاپ رسیده است.

مؤلف انگیزه تألیف را پاسخ‌دادن به درخواست مؤمنین در دفع شبهات طبیعیین و مخالفین توحید خالص بیان کرده است و رساله را بر شش مرحله استوار ساخته؛ اثبات حدوث عالم و رد ازلی بودن و قدم آن، حتمیت وجود صانع و مدبری که واجب بالذات است، و دارنده بودن تمام صفات کمال و عدم‌راهیابی هیچ نقصی در او، عینیت صفات با ذات او، توحید او و راه نداشتن تعدد، عدم اشتراک وجود او با وجود ممکنات.

روش مؤلف، بهره‌گیری از مباحث عقلی برای تحلیل مفاد اخبار رسیده از ائمه معصومین است و در بسیاری موارد در نقدی صریح و شجاعانه آنچه را در برخی کتب فلسفی غرب و شرق در شمار بدیهیات شمرده شده، نقد و رد کرده است؛ به عنوان نمونه بحث ماتریالیست‌ها بر پایه نظریات علوم طبیعی مانند فرضیه داروین را مردود، نظریه اصله‌الوجود را فارغه‌المحتوی، و اشتراک‌الوجود و نیز سنخیت بین خالق و مخلوق را باطل اعلام کرده است...

این کتاب بار دیگر در سال ۱۴۲۲ ق ۱۳۸۰ ش با تعلیق و تقدیم شیخ ماجد کاظمی از علمای اهواز از سمت نشر الماس در قم در شمارگان ۳

۱- توسط آیت الله شیخ رضا حیدری دامت توفیقاته .

هزار نسخه چاپ و منتشر شد و مورد استقبال قرار گرفت.

تعلیق‌های مفید آیت‌الله شیخ ماجد کاظمی، با قلم فصیح و بلیغ عربی حجم رساله ۲۶ صفحه‌ای را به ۵۴ صفحه رسانده بود. استاد کاظمی در مقدمه مبسوط ۴۹ صفحه‌ای خود که به منزله یک مقاله انتقادی مستقل نیز می‌تواند معرفی شود، به بیان مبانی عقلی مصنف در این اثر و سایر آثار مؤلف و نیز بیان آراء فلسفی کلامی خود پرداخته و به این ترتیب با افزوده شدن فهرست مطالب، حجم کتاب به ۱۱۰ صفحه رقعی رسیده است. اخیراً این کتاب با برگردان فارسی به همت جمعی از فضلا از سمت نشر دارالهدی در سال ۱۳۹۶ چاپ و منتشر شده است.

این اثر ماندگار به خامه قلم آیت‌الله العظمی علی موسوی بهبهانی، که از فقها و اصولی‌های شیعه است، می‌رسید. وی در ۱۳۰۲ یا ۱۳۰۳ ق در بهبهان متولد شد و تحصیلاتش در بهبهان و نجف نزد اعظام علما مانند صاحب کفایه و صاحب عروه بوده است. هرچند بیشترین آموخته‌هایش را مرهون سیدحسین کوه‌کمری بوده است.

تألیف کتب و رساله‌های علمی متعدد فقهی، اصولی، کلامی و ادبی که مصباح‌الهدایه فی اثبات الولاية مشهورترین آنهاست و خدمات اجتماعی گسترده مانند تاسیس بیش از ده مرکز علمی فرهنگی و خدماتی درمانی بدون حمایت هیچ دولتی و بیش از پنج دهه تدریس در نجف، کربلا، اهواز، رام‌هرمز، بهبهان و اصفهان، و همچنین تربیت شاگردان، مبلغان و مجتهدان از برکات عمر نود و چند ساله این مرجع تقلید خوزستانی است. رحلت او در سال ۱۳۹۵ ق-۱۳۵۴ ش و مدفن او حجره‌ای در مدرسه دارالعلم او در اهواز است.

مطالعه توحید فائق بلکه مباحثه و تدریس آن را به طلاب و فضلا و
مدرسین توصیه می‌کنم برای استفاده و افاده، و پس از آن حاشیه‌نویسی
و شرح و احیانا نقد و بررسی.

رضا حیدری ۱۳۹۹/۴/۲۰ - اهواز

www.ketab.ir

مقدمه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ كَمَا هُوَ أَهْلُهُ وَ مُسْتَحِقُّهُ، وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِ الْأَنْبِيَاءِ مُحَمَّدٍ
وَ عِتْرَتِهِ الْأَبْرَارِ الْأَخْيَارِ، صَلَاةً لَا انْقِطَاعَ لَهَا لِمَدَدِهَا وَ لَا انْتِهَاءَ لِعِدْدِهَا، وَ
سَلَامٌ تَسْلِيمًا.

www.ketab.ir

سخن آغاز

سخن درباره حضرت علامه سید علی بهبهانی مجال بیشتری را می طلبد تا بتوان همه ابعاد شناخته و ناشناخته اش را توصیف نمود. آنچه بیش از همه ویژگی های علمی و اخلاقی این مرد را چون تمامی اسلاف گذشتگانش نمایان تر می سازد، ویژگی تقوا و روحیه شجاعت و شهامت علمی ایشان در بیان و شناساندن حق و حقیقت است. او که در ورای تحقیق های منصفانه سرآمد پژوهندگان بود، چون به حقیقتی نایل می گشت، از بیان و نمود آن، هر چند در کام دیگران تلخ آید، فروگذار نبود. این همان نکته ای است که شخصیت این دانشمند الهی محقق، فقیه علوم آل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام و متکلم ربانی و معلم اخلاق را از سایرین نمایان تر می نماید. او در کتابش به نام (توحید فائق در معرفت خالق) که در موضوع (توحید) به رشته تحریر در آمده است، با توان پژوهندگی بسیار، و شجاعت محققان منصف در آغازین صفحه آن نگاشت (هذا کتابنا ینطق بالحق) و دیگران را با این کلام نورانی به مطالعه و بررسی کتاب گران سنگ خود برانگیزاند. اگرچه بسیاری از دانشمندان الهی پیرامون موضوع شریف (توحید) قلم زده اند و برای اثبات وجود خداوند متعال به بیان استدلال های عقلی، ریاضی، فلسفی، علمی و حسی پرداخته اند، آنچه کتاب علامه فرزانه بهبهانی (ره) را از دیگر نگاشته ها متمایز می سازد، همانا بیان حقایق ناب مستفاد از براهین عقلی و علمی مؤید به آیات و روایات است که بسیاری از مسائل فلسفی را که جزو امور بدیهی قرار می گرفت، در بوته نقد و بررسی محققانه خود قرار داد و سستی اندیشه هایی را که به عنوان حق و حقیقت

معرفی می‌شد، بر ملا ساخت.

ویژگی‌های این کتاب کلامی و اندیشه‌های او را می‌توان به‌طور خلاصه

۱۱

در موارد ذیل معرفی نمود:

(الف) تحقیق در مورد اصالت وجود و بیان بی‌محتوا بودن آن؛

(ب) بطلان مسأله اشتراک وجود؛

(ج) بطلان قاعده الواحد لایصدر منه الا الواحد؛

(د) ردّ سنخیت بین علت و معلول و در نتیجه عدم‌پذیرش وجود سنخیت

بین خالق و مخلوق.

و بسیاری از نکات کلامی الهی که خواننده محترم با مطالعه دقیق و موشکافانه این کتاب شریف بدان واقف خواهد گشت.

علامه بهبهانی مجتهدی بود که در هیچ‌کدام از دانش‌های فلسفی، اصولی و فقهی سطحی‌نگر نبوده بلکه در بسیاری از علوم، مطالب نو و بدیهی را با توان علمی و اجتهادی خویش مطرح ساخت.

او با استخراج و استنباط حق هر چند در برابر قواعد فلسفی می‌بود، بیان نمود و بیان حق را بر هرگونه مصلحت‌اندیشی فلسفی مقدم شمرد.

همچنین مخفی‌نماند که مسأله توحید، مسأله‌ای بسیار مهم و سرنوشت‌سازی است؛ همان‌طوری که خداوند متعال فرموده‌اند **إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَ يَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا**؛ خداوند (هرگز) شرک را نمی‌بخشد و پایین‌تر از آن را برای هرکس بخواهد می‌بخشد و آن کس که برای خدا شریکی قرار دهد، گناه بزرگی مرتکب شده است، و **إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ**

عَلَيْهِ الْجَنَّةُ]؛ زیرا هرکس شریکی برای خدا قرار دهد خداوند بهشت را بر او حرام کرده است، و همچنین [وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخَطَّفَهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوَى بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ]؛ و هرکس همتایی برای خدا قرار دهد، گویی از آسمان سقوط کرده و پرندگان (در وسط هوا) او را می‌ربایند و یا تندباد او را به جای دور دستی پرتاب می‌کند.

و غیر از این آیات، بنابراین انسان عاقل و عاشق حقیقت باید هوای نفسانی خود را دور کند و از تعصب پرهیز کند، چون مسأله توحید چیزی است که سرنوشت انسان به او بستگی دارد و نمی‌شود از این مسأله صرف‌نظر کرد.

۱- المائدة آیه ۷۲

۲- الحج آیه ۳۱